

ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ СРБИЈЕ
„Др МИЛАН ЈОВАНОВИЋ БАТУТ”
ЦЕНТАР ЗА ХИГИЈЕНУ И ХУМАНУ ЕКОЛОГИЈУ

И З В Е Ш Т А Ј

Евидентирање, прикупљање и анализа података о
утврђеним факторима ризика по здравље деце у школској
средини у Републици Србији
- Извештај за 2012. годину -

Увод

Здрава школска средина је вишеструко важна: обезбеђује услове за складан психички и физички развој ученика, представља основу за стицање хигијенских навика и развијање и подизање здравствене културе на ниво који омогућава заштиту и унапређење здравља. Услови у школској згради, учионице и наставна средства могу много да утичу на здравствено стање деце и у позитивном и у негативном смислу. Са једне стране је добар физички и психички раст и развој, а са друге појава бројних болести или поремећаја здравља. Различити деформитети кичме и стопала, лоше телесно држање, неухрањеност, гојазност, слабости вида и слуха, паразити и вашљивост честа су појава и због великог значаја прате се на систематским прегледима. Поред наведеног, нехигијенски услови, нерешена диспозиција отпадних материја, снабдевање водом, стање у кухињи, неадекватне или непроветрене просторије доводе до цревних и респираторних заразних болести. Деца у овом узрасту имају потенцијал да се правилно развију и усвоје здраве стилове живота, а какав ће бити стварни резултат много зависи од фактора у школској средини.

У новије време су донете бројне Стратегије и законска и подзаконска акта у овој области. Правни основ постоји, али реализација активности није задовољавајућа. Разлози су материјалне и организационе природе, уз одсуство свести о лошим последицама нечињења. Хигијена је наука чији се ефекти не препознају одмах, а последице деловања или неделовања су бројне и озбиљне.

Из ранијих времена остала је и данас актуелна обавеза да сваки школски објекат мора да испуњава најмање хигијенски минимум. Хигијенски минимум подразумева:

- хигијенско снабдевање водом за пиће
- хигијенску диспозицију отпадних материја,

а подаци из Извештаја показују да овај циљ није испуњен.

Поред хигијенског минимума, важне карактеристике школе су: локација, година изградње, одржавање и стање школске зграде, како су организоване слободне површине, да ли постоји и у каквом је стању физкултурна дворана.

Хигијенска учионица мора да има одговарајућу површину и микроклиму, адекватан намештај и осветљење. У данашње време, када је ученике најчешће "срамота" да носе воћну или другу здраву ужину од куће па се хране у радњама и киосцима брзе хране, постојање и организација рада ђачке кухиње има врхунски хигијенски и квалитативан-нутритиван значај. Осим стицања знања о врстама намирница, њиховој улози и здравом начину исхране, деца би могла да буду научена о значају хигијене уопште и посебно правилног прања руку, како би заштитила и унапредила своје здравље.

Већ на први поглед запажају се велике разлике у стању основних школа у Србији. Лако се издвајају три групе објеката које се веома разликују: градске школе, сеоске и издвојена одељења основних школа. Најважнији фактори који утичу на неуједначеност су: година изградње објекта, одржавање, текуће и инвестиционо улагање, доступност донација и раличитих програма.

Надзор у школама

Као и ранијих година, надзор хигијенских услова у школама је обављало Министарство здравља кроз мрежу завода и института за јавно здравље и понекада уз сарадњу санитарне инспекције. Поред овога, просветна инспекција на почетку сваке године обавља општи преглед образовних установа када контролише да ли постоје услови за рад, и поред осталог, хигијенско санитарне услове. Министарство просвете је надлежно и за прописивање норматива (нпр. колико је установи средстава потребно према броју ученика и запослених). Средства за текуће одржавање (папир, сапун, хемикалије за чишћење) обезбеђују општине - локална самоуправа тако да је могуће, ако се обавезе у одржавању не испуне, да општина не добије средства из буџета која су јој намењена.

Број школа, одељења и број ученика

Према подацима Републичког завода за статистику, на крају школске 2008/2009. године у Републици Србији је било 3528 основних школа и 29.648 одељења (табела 2).

Према истом извору, на почетку школске 2009/2010. године укупан број ученика је био 587.147. Запажа се смањење броја школа (3616), одељења (32.039) и ученика (812.218) колико их је било на почетку школске 1990/1991 (табела 1).

Табела 1.

Ученици основних школа у Републици Србији, по општинама - Почетак 2009/2010. шк. год. -									
1. Ученици, по разредима и по полу, почетак 2009/2010. шк. год.									
Управни округ Град Општина	Укупно	По разредима							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
РЕПУБЛИКА СРБИЈА ¹⁾									
свега	587147	71930	72037	71330	67864	71697	77498	76534	78257
ученице	285470	35024	35077	34653	32969	34673	37646	37287	38141
Централна Србија									
свега	429393	52205	52537	52275	49871	52396	56699	56057	57353
ученице	208850	25429	25553	25345	24322	25345	27615	27317	27924
Војводина									
свега	157754	19725	19500	19055	17993	19301	20799	20477	20904
ученице	76620	9595	9524	9308	8647	9328	10031	9970	10217
Косово и Метохија									
свега
ученице

Табела 2.

16-1. РЕДОВНЕ ОСНОВНЕ И СРЕДЊЕ ШКОЛЕ, 2008/2009. Крај школске године								
Управни округ Град Општина	Основне школе				Средње школе			
	укупно	одељења	ученици		укупно	одељења	ученици	
			свега	завршили школу			свега	завршили школу
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	3528	29648	596396	78174	490	11044	282764	74058
Централна Србија	2993	21597	436740	57443	356	8015	209638	55188
Војводина	535	8,051	159656	20731	134	3029	73126	18870
Косово и Метохија

Извор: Републички завод за статистику

Законски основ

- Закон о здравственој заштити ("Службени гласник РС", бр. 18/02)
- Закон о здравственом осигурању ("Службени гласник РС", бр. 107/05 и 109/05)
- Закон о јавном здрављу ("Службени гласник РС", бр. 72/09)
- Уредба о здравственој заштити деце, школске деце, студената и жена ("Сл. гласник РС", бр. 49/95)
- Уредба о здравственој заштити становништва од заразних болести ("Сл.гласник РС", бр. 29/02)
- Уредба о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине ("Службени гласник РС", бр. 28/09)
- План акције за животну средину и здравље деце у Републици Србији за период од 2009. до 2019. године ("Службени гласник РС", бр. 83/09)

Циљеви

Унапређење здравственог стања ученика смањењем негативног утицаја неадекватне школске средине.

Реализација

Активности су организационе и оперативне. У реализацији учествују окружни институти и заводи за јавно здравље и Институт за јавно здравље Републике Србије „Др Милан Јовановић Батут”, кроз задатке:

- Евидентирање, прикупљање и анализа података о утврђеним факторима ризика по здравље школске деце и омладине у школској средини (Институт за јавно здравље Србије)
- Сачињен и достављен извештај о утврђеним факторима ризика у школској средини по здравље школске деце и омладине (институти и заводи за јавно здравље).

Активности у окружним институтима/заводима се обављају континуирано, према сопственим плановима. Извештавање Институту за јавно здравље Србије је, према

Програмима од општег интереса, у јануару 2013. године збирно за целу 2012. годину. Поједини заводи су достављали и месечне извештаје.

Током надзора изврши се обилазак школске зграде; попуне анкетни упитници; изврши се контрола стања радних површина; посуђа и руку запосленог особља; узимају се узорци намирница и воде за пиће за контролу здравствене исправности. Када је потребно, даје се предлог мера за побољшање стања.

Методологија

За потребе извештавања заводима и институтима за јавно здравље је претходно достављена табела за унос бројчаних података о:

- броју матичних школа, издвојених одељења, укупном броју објеката и броју објеката над којим је извршен надзор у датом периоду
- стању зграде
- снабдевању водом
- уклањању чврстих и течних отпадних материја
- санитарним објектима у школи
- школском дворишту, учионицама, физкултурној дворани
- постојању и санитарно хигијенском стању школске кухиње
- грејању

на основу наведеног, општа оцена стања објекта.

Овакав начин извештавања има значајне недостатке јер се добијају само груби бројчани подаци и није могућа прецизна анализа. Недовољно прецизан увид кроз наведено табеларно извештавање поправља се делимично увидом у извештаје за Програм заштите становништва од заразних болести, у области: хигијенско санитарни надзор предшколских установа, основних и средњих школа, виших школа, факултета, студентских домова и интерната и текстуалне извештаје које достављају поједини заводи и институти.

Неопходно је да се у блиској будућности унапреди и осавремени праћење стања у основним школама.

1. Евалуација Програма заштите становништва од заразних болести је завршена 2011. године. Потребно је да се изради нова Уредба о заштити

становништва од заразних болести, чиме ће програм бити побољшан и прилагођен потребама и новим прописима.

2. Са друге стране, 2009. године је усвојен План акције за животну средину и здравље деце у Републици Србији за период од 2009. до 2019. године, а обавезе још увек нису почеле да се испуњавају. Циљеви дефинисани Планом акције су:

- вода и санитација
- повређивања, недостатак физичке активности и гојазност
- квалитет ваздуха
- хемијски фактори ризика из спољашње средине.

3. Захваљујући сарадњи са Канцеларијом Светске здравствене организације у Београду и уз подршку Министарства здравља Републике Србије прикупљаће се подаци прилагођени ENHIS бази.

Према препоруци Министарства здравља, за 2009. годину је било предвиђено да се извести за 10% основних школа у округу. У наредним годинама, што важи и за 2012., није било препоруке Министарства здравља, тако да се запажа различито планирање и извођење надзора и извештавања за поједине округе.

Резултати

У табелама 3 и 4 су представљени збирни подаци за Републику Србију за 2012. годину. Укупан број основних школа (матичне) у окрузима је 1015, укупан број издвојених одељења у окрузима 2268, тако да је укупан број школских објеката 3285.

У 2012. години је обављен надзор над 1034 објекта.

Табела 3. Стање зграде, водоснабдевање, диспозиција отпадних материја, санитарни објекти у школи, школско двориште, учионице, фискултурна дворана

Стање зграде задовољава	Да	739
	Не	103
	Делимично	191
Снабдевање водом	Централни водовод	495
	Локални водовод	292
	Локални извор водоснабдевања	247
Уклањање чврстих отпадних материја	Хигијенско	799
	Нехигијенско	235
Уклањање течних отпадних материја	Градска канализација	348
	Септичка јама	625
Санитарни објекти, уређаји за прање руку	Постоје	938
	Не постоје	96
Школско двориште	Постоји	1020
	Не постоји	14
Учионице	Хигијенске	898
	Нехигијенске	136
Фискултурна дворана	Има	460
	Нема	574
Фискултурна дворана	Задовољава	409
	Не задовољава	43

Табела 4. Школска кухиња, грејање, општа оцена хигијенског стања објекта

Школска кухиња	Има	419
	Нема	615
Школска кухиња	Задовољава	393
	Не задовољава	26
Грејање	Централно	546
	Локално	488
Општа оцена хигијенског стања објекта	Задовољава	772
	Не задовољава	262